

Skolminnen 1961

Rektor, Jubilarer, Ystadsstudenter!

I denna vittra församling är det väl närmast förmätet att hålla högtidstal. Nå, det blir inte så högtidligt och tal är väl mycket sagt. Men några minnen från min tid här i alla fall. Minns jag fel kan ni rätta mig vid middagen.

Jag är glad och stolt över att vara Ystadsstudent. Och att ha fått gå i en pluggskola med numera förkättrad katederundervisning i stället för den, som pedagogiska snillen ersatte den med. Eftersom jag efter min utbildning arbetade som musiklärare på högstadiet, kunde jag med gott samvete följa Lgr 62, (Läroplan för grundskolan), där intresserade elever valde övningsämne och där vi sysslade med musikundervisning värd namnet. Vi chockade skolinspektör och rektor med att syssla med musikalisk analys och genomgång av programmusik, när de besökte klassen. Många av mina elever blev yrkesmusiker. Sedan följde Lgr 69. Nog sagt.

Vi tog studenten 1961. Det året byggdes Berlinmuren och Dag Hammarskjöld omkom i en flygolycka och det hade konsekvenser för oss som gjorde lumpen det året med höjd beredskap och oro för världssituationen. För min del kombinerat med en militärtjänst nästan kemiskt fri från militärer men med gott om musikaliska galningar.

Jag är gift. Med samma fru sedan snart 46 år, vilket är ovanligt, bara det, har fyra barn och fyra barnbarn. Vi hade träffats redan i realskolan, men hade vår första " dejt " på en soaré här på skolan och förlovade oss året efter min studentexamen.

Men jag utbildar mig i beteendevetenskap för pensionärer; att handla potatis en och en i rusningstid, ställa kundvagnen på tvären i gångarna på ICA, öppna förpackningar, stoppa i fel betalkort, slå in fel kod, trycka på stop i stället för ok på terminalen, prata med kassörskan om kvittot, glömma köpa påsar, glömma växelpengar samt köpa aktier i företag som säljer blodtrycksdämpande medicin, vilket verkar vara en bra investering att döma av ansiktsfärgen på bakomvarande i kassakön.

Jag har alltid varit försiktig. På min tid kunde man få ett bra jobb med en realexamen, så den tog jag först. Vid 50-årsjubileet för fyra år sedan bjöd vi in lärare som fortfarande levde. En av dem ringde till mig och sa: "Jag ringer till dig, för du är den ende jag kommer ihåg. Du var en lat jävel!"

Skulle han säga som läste i Lund i sex år och hade en etta i matte, när han slutade. (20 poäng, ni som är unga.) Nåja, han blev ju sexmästare också. (Och det betyder inte alls det ni tror, ungdomar!) Och för övrigt var han en väldigt bra lärare.

Emellertid var det en riktig iakttagelse att jag var lat. Efter första säkerhetsnivån s a s sökte jag till Ystad och fyraårig latinlinje. Att läsa latin var välbetänkt av flera skäl. Jag hade dels glädjen att rätta en metodiklektor – en arrogant besserwisser – under mitt provår, dels under mina studier till kyrkomusiker där texter på latin förekom ofta.

Första dagen här på skolan satt jag på läktaren där uppe. Det var upprop och man förnam det allvarsamma med att börja på gymnasium – lärare på podiet tillsammans med inspektor och rektor. Jag förstod i och för sig inte vad rektor sade. Kombinationen av en nasal röst och västgötska lärde jag mig både förstå och uppskatta senare. Som tur var, för det han sa var ofta väldigt roligt. Han var en stor humanist och inte minst humorist, vilket väl var tur för oss elever.

Vi bar skolmössa med ett stort "Y" i. Uppflyttning till nästa ring markerades med en snodd på mösskullen. I senare ringar hade man i stället för skolmössa hatt. Som abiturient hade jag narmössa. En händelse som ser ut som en tanke, eftersom det ju var ett slags lekare jag blev.

Jag upptäckte snabbt, att första ring var i stort sett samma som årskurs fyra i realskolan. Så jag fortsatte att vara lat. Liksom en klasskamrat, som vid vår första skrivning i latin lämnade in ett tomt papper, sånär som på underskriften Kjellum Telum. Han hette Kjell Spjut och fick C och 1 pluspoäng på skrivningen. Detta var hans samlade insats i ämnet.

Min lättja straffade sig redan i andra ring. Jag upptäckte att man måste börja läsa läxor i stället för att t ex spela på danshak, vara tillsammans med vänner, gå på bio eller helt enkelt slappa, lyssna på Voice of America eller Radio Luxemburg på radion eller på jazzskivor.

Eller åka en hel vårtermin på turné med en lokalrevy som pianist, komma hem på småtimmarna och åka med bussen till skolan i ottan.

Tiden som revypianist gav mig insyn i många av livets mysterier, men inte i mycket om latinska verb eller tyska prepositioner. Senare i livet har jag dock insett att man kan ha glädje av just ramsan an auf hinter in neben über unter vor zwischen, som jag har använt i en snapsvisa, för att åskådliggöra vad som händer om man slår upp brännvin när man är full.

Tidigare jubileumstalare har uppehållit sig vid skolans regler. Dom var stränga, men tillämpningen var det ibland såväl si som så med.

Jag satt på Stora Hotellet i Tomelilla och klinkade piano en söndag, när ett antal lärare från Läroverket tågade in. Efter en stund kikade den närsynta kyparen Knut in genom dörren i andra änden av lokalen och frågade med hög röst: "Ska du ha whisky som vanligt, Caj?" Rodnande svarade jag: "Ja tack!" Lärarna vid bordet strax intill pianot rörde inte en min. Och inte rodnade jag.

Åt lunch gjorde vi på diverse ställen i stan; två barer i närheten av skolan samt Restaurang Kronan. Sista året hade några stycken av oss smörgåsar med till Hennings, ett sobert ställe på Hamngatan och drack ställets kaffe till. Varje dag utspann sig följande dialog med de två skönhheterna bakom disken, den ena mörk och den andra ljus: "En slät." – "Kaffe?"

I trean fick jag ge upp tyskan. H T Nilsson och jag hade olika uppfattningar om tyska språket och vi skildes som vänner över en kopp kaffe med wienerbröd i hans lägenhet, serverat av hans hustru – benämnd kvinnan – till dånet av tyska marscher på grammofon.

Att jag inte har studentbetyg i tyska hindrade mig inte från att senare både tala med gästande, tyska organister, eller att ha brevväxling med t ex DDR:s Künstleragentur. Och där var dom noga med genus, kasus och annat, förutom tysk och kommunistisk byråkrati i skön förening. Eller för att tala deras eget språk; "Warum soll es einfach sein, wenn es so wunderbar kompliziert gemacht werden kann".

Musik var väl egentligen mitt bästa ämne. De första åren hade vi Gulli Gemzell; en verkligt originell person. Av henne fick jag ett stipendium i form av en bok om muntergöken Wagner. I den finns en etikett med texten: "Till eleven vid Kommunala Flickskolan i Ystad" Jag har visserligen varit där, dock utan avsikt att bedriva studier. I varje fall inte i musik. Vi hade två andra lärare i musik efter Gemzell. Den siste var Sture Bokenstrand. Min lärare i orgel hemma i Tomelilla, Eric Willén, berättade att de båda hade gjort sin utbildning i Stockholm, men att Bokenstrands varit dubbelt så dyr som hans. Och det berodde inte på längre studier.

Jag sjöng givetvis i skolans kör. Vid ett tillfälle hade han anmält oss till en körtävling, som Sveriges Radio anordnade. Vi var lediga en hel dag, åkte till studion i Malmö och sjöng ett potpurri på Jules Sylvain-melodier i hans eget arrangemang. Stendöd musik redan då och vinstchanserna i paritet med att sjunga madrigaler i Melodifestivalen, men det var ju kul att vara lediga.

En gång hade kören varit på fest hos en lärare på skolan. Han bjöd på en maträtt kraftigt kryddad med vitlök. Dagen efter sjöng vi här i aulan. Det var en fascinerande syn att se hur hela första raden vek sig bakåt efter första tonen.

Teckning gillade jag. Det gör jag fortfarande. Jag har illustrerat artiklar och böcker och gjort två med karikatyrer av präster och porträtterar barn och barnbarn.

En gång hade jag gjort en rätt surrealistisk bild; en grafisk framställning av ett stycke musik. Blues kallade jag den. Grape, som också var både intresserad av och kunnig i musik gillade den och höjde mitt betyg. Året efter gjorde jag en bild av två keramikpottor varav den ena svävade fritt i luften. Grape cirklade i tätare och tätare turer runt min bänk. Han blev till sist så frustrerad över att jag satte mig över naturlagarna att han raskt grep en penna och ritade med en kraftiga streck in ett underlag till den leviterande pottan samt sänkte mitt betyg.

Gymnast har jag aldrig varit. Jag anser att man ska färdas värdigt i sakta lunk med händerna på ryggen. Som tur var fanns det säkert 50 à 60 stycken elever på gymnastiklektionerna. Pekka hade ingen aning om vem jag var förrän jag dels någon gång spelade jazz på pianot på morgonbön. (Morgonbönen hade då något förändrats till morgonsamling) Och spelade i ett förband till Lee Konitz, en mycket berömd jazzsaxofonist, på en jazzkonsert här i aulan.

Inte för att det förändrade mitt betyg i någon riktning.

Vid ett studentjubileum för många år sedan hamnade jag vid sidan om Pekka vid middagen och frågade honom vad han trodde jag kom ihåg bäst från gymnastiklektionerna. "Gunilla Knutsson och Eva Lindquist," sa jag. Pekka tittade på mig, mer lik en sorgsen blodhund än vanligt. "Klockarjävell!", sa han.

På den tiden hade nämligen Gunilla och Eva tröttnat på damgymnastiken, som dom tyckte var mesig och stod längst fram i gymnastiksalen till stor glädje för oss andra.

Jag kan tillägga att det gav en hel del cred i lumpen att jag kände Gunilla Knutsson, som då blivit Fröken Sverige.

I trean hade vi utbyte med elever vid gymnasiet i Holte. Vi satt och lyssnade på en lektion i latin. Alla som läst latin vet att ett kort stycke kan ta en hel dag att översätta. Typ. Under tiden skapas en hel del minnesvärda översättningar som "Kejsaren segnade till marken genomborrad av tegelstenar".

Dom höll på med en text, som vi hade haft skrivning på strax innan. Ingen av oss lät antyda någonting om det.

När dom hängde upp sig på ett ställe, frågade deras lärare med en överlägsen min om "...kanske våra svenska vänner kan hjälpa oss?", varpå en av oss givetvis snabbt och korrekt översatte det hela. Det var mycket tyst i klassen efter det.

Jag minns också ett rätt formidabelt luciåtåg med två lucior körande varsin Mercedes med ett antal trötta tärnor och stjärngossar (vi hade varit uppe hela natten), som åkte runt och lussade för ett antal lärare.

Senare närvar vi vid morgonbönen iförda luciaskjortor. (Jag hade lånat en med spetsar av min kvinnliga kusin. Mycket anslående). Jag minns att vi bl a besökte rektor Löfkvist, som vi mötte i trapphallen, när han hämtade morgontidningen. Varken han eller vi låtsades om mötet. Han försvann snabbt in till sig och han och hans fru låg vackert nerbäddade, när vi kom. Något värdefullt arbete bedrevs inte den dagen.

Vid samma tillfälle, tror jag, gick några manliga elever Lucia i Läroverkets korridorer. Bruno Glenmark var Lucia med vit störhjälm med ett stort ljus ovanpå. Dom gick quick march och sjöng Sancte Lucie, latinare som dom var.

Detta påminner mig om ett luciafirande i lumpen. Det leddes av lumparkompisen och sedermera operachefen Eskil Hemberg och bestod av Lucia, en kontorist på stället, samt ett antal beväringar i fältuniform med randiga flanellnattsärkar ovanpå och marschkängor. Men vi sjöng bra; det fanns nästan bara musiker och körsångare där. Vi hade övat i veckor. Man fick nämligen ledigt från tjänsten för detta. Tåget gick tidigt om morgonen. Ingen hade ätit frukost. Den ersattes av glögg, intagen före tågets avgång. Husmor hade kokt c:a en kubikmeter, som visade sig vara väl stark som frukostdryck. Men allting hade säkert gått bra om inte lucian hade blivit mer påtänd än avsett, för att inte säga plakat och fick stiga av, nedfläckad med glögg. Inte heller vid detta tillfälle kunde något väsentligt arbete utföras under resten av dagen.

Inga jämförelser i övrigt. Våra lucior här var spik nyktra.

Vi hade hedersmannen Birger Blomkvist i svenska och latin. Det enda jag tyckte att jag hade lätt för, var att skriva. Jag hade och har en rätt fri inställning till grammatik, syntax och annat i svensk språklära. Det innebär att min dator numera understrekar min text med harmsna rö- da och tillrättavisande gröna, taggiga linjer. I alla fall gjorde det att jag inte fick så höga betyg, men fullt godkända uppsatser. Jag satt och tittade i mina uppsatsböcker häromdagen. Dom innehåller en hel del korrespondens mellan adjunkten och mig. En gång i andra ring blev han tydligen rätt förbannad. Ämnet var "Varför går man på bio?" Han skrev att för det första var det olämpligt att skriva i form av noveller. För det andra att exemplen var valda så att man inte fick svar på frågan. Då hade han inte observerat att jag antydningvis hade beskrivit vad ungdomar hade för sig i biomörkret. Dessutom citerade jag Sigfrid Siwerts på slutet: "Man kan lära sig mycket om kärlek på bio, om man inte låter sig distraheras av det som händer på duken." Jag fick betyget B.

När vi skrev studentstilen i svenska. hade YA ett reportage med bild på bl a mig med bildtexten "Caj Gustafsson L IV väljer mellan ämnena," eller något sådant. Icke. Jag sov. Jag visste att jag kunde skriva ihop en uppsats på mindre än de tre fyra timmar, eller hur mycket det nu var, man hade på sig. Jag tog en stärkande tupplur. Sedan drack jag kaffe och därefter skrev jag. Jag höll mig visligen till fria ämnen, så att ingen skulle kunna beslå mig med fåvitskhet.

Utom en gång. Ämnet var bönen.

Blomkvist tittade förbi och kollade över axeln och sa: "Roligt med en syndare som sig omvänder." Olyckligtvis råkade jag förväxla Fader Vår och Välsignelsen, vilket bevisar att jag borde låtit bli fackämnen. Jag kan båda numera...

Heldagsskrivningar var ingen picnic. Som tur var, kunde man som omväxling ägna sig åt kaffe- och kissepauser. De senare infördes plikttroget av skrivningsvakten i en liten bok, som förmodligen bevaras på Landsarkivet. Skrivningarna pågick visserligen inte hela dagen, det bara kändes så.

Skrivningsvakterna avlöste varandra och vid ett tillfälle var det en ny ung lärare i Engelska, som hette Hedar, som satt i godan ro längst där uppe i aulan och läste en bok, när den excentriske lektor Holm slog upp dörren med en skräll. Han var iförd ytterrock, hatt, käpp och solglasögon samt en halv centimeters skäggstubb. Han slog käppen med ett brak i en bänk och skrek: "Ursäkta att man existerar!" Hedar tittade lugnt upp och sa stillsamt: "För all del" och återgick till boken.

Studentskrivningarna gick väl sådär. När resten av klassen firade att vi hade klarat dom, låg jag hemma med en halsböld. Denna kurerades med penicillin av ortens distriktsköterska i fältgrå uniform med hjälp av en gigantisk spruta, som planterades i ändalykten. Hon kom en gång om dagen och besprutade mig. Jag livnärde mig på penicillin och fläderblomssaft. Det gjorde nog inte klasskamraterna

I muntan fick min grupp de skräckinjagande ämnena Svenska, Franska, Latin och Historia. Jag tillbringade flera dagar i min fladdermusfåtölj i ett fåfängt försök att slå i mig hela kurserna. I svenska litteraturen hade jag turen att få prata om Heidenstam som epikuré. Den ravailacen med sin isbjörnsfäll, vilken jag under företagna fältstudier personligen beglott på ort och ställe, dvs framför brasan på Övralid. Censor delade med sig av skämtet om kocken som skrev:

"Jag längtar grytorna där barn jag stekt." En god vän till mig, som är präst berättade att vid första mötet med en äldre kollega sagt att det måste vara trevligt för honom att bära ett namn, som återfinns i litteraturhistorien. "Jag längtar Sten-Arne där barn jag lekt."

Kollegan uppgavs vara måttligt road.

Till historia hade jag ett speciellt förhållande. Eller inget alls, egentligen. Emellertid har jag bättrat mig något sedan dess och tycker historia är väldigt intressant.

I sista ring hade vi Karl-Erik Löfqvist, också han i sanning en hedersman. I sitt tal vid studentmiddagen berättade han att han i sin klass hade haft en elev, som såg ut som om han sov, men eftersom han förmodade att han komponerade, ville han inte störa. Då borde jag ha rodnat.

Jag fick jag redogöra för Rysslands politik, när det gällde att utvidga imperiet. Det visste jag ingenting om. Dessvärre. I stort sett var det enda jag visste om Sovjet att Lenin hade ägt en Rolls Royce. En kunskap, som jag å andra sidan antagligen var rätt ensam om.

I Franska fick jag prata om Paris arrondissement, så det gick ganska bra. Tyvärr kommer jag inte ihåg mer än vad som behövs för att inte svälta eller törsta i Frankrike. Det visade sig att det hade varit rätt bra att kunna lite mer. Min svärson är nämligen fransktalande. De första åren hade vi Git Naumann, som lärare. Hon satt ofta uppflugnen på katedern generöst exponerande sina vackra ben i en kort, snäv kjol.

Se där, ytterligare ett skäl att försvara katederundervisningen!

Av middagen i övrigt minns jag bara att jag kom överens om att resa till Paris med min fransklärarinna, som i sista ring hette Sköna Maj, samt lärde mig Gubben Noak på latin.

De närmaste veckorna ägnades med stort engagemang åt studentfester, eftersom jag inte ryckte in förrän i juni och studentexamen var redan i april.

Jag var organist i 38 år i Simrishamn, där vi varit två organister sedan 1923. Nu pensionär, eller inte riktigt, eftersom jag fortfarande vikarierar. Köttberget behövs ...

Det har påståtts att en människas värde räknas i vilka register man finns. En framtida högst eventuell forskare i min bakgrund måste bli förvånad, när han eller hon upptäcker, förutom nyss nämnda stipendiebok från flickskolan, att jag är utexaminerad vid Kungliga Musikhögskolan, där jag aldrig satt min fot, och att jag gjorde min värnplikt vid Kungliga Upplands Signalregementets 8:e kompani, som inte fanns.

Sen förflöt livet i ganska lugn takt tills jag började skriva snapsvisor. Men det är en helt annan historia.

Caj Gustavsson